

УДК 378.4(477-25)(091)«1930/1960»

М.Г. Казьмирчук

КИЇВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ У СПОГАДАХ ВИКЛАДАЧІВ ТА СТУДЕНТІВ (1930 – 1960-ТІ РР.)

На початку 30-х рр. ХХ ст. в СРСР повернулися до системи класичних університетів. У 1933 р. відновлюється і Київський університет. Більшість викладачів Київського державного університету залишили помітний слід в історії Alma Mater не тільки як науковці, але і як «літописці», відмічаючи заслуги здібних студентів, згадуючи дорогих колег, яскраві події, побутові й наукові умови життя та праці.

Ключові слова: Київський державний університет, викладачі, студенти, спогади.

На початку 30-х рр. ХХ ст. стала очевидною згубність реформування радянською владою університетів в Інститути народної освіти, які були неспроможними забезпечити належну підготовку кваліфікованих фахівців. Експерименти в галузі вищої освіти було припинено і в СРСР повернулися до системи класичних університетів. У 1933 р. відновлюється і Київський університет, який через рік отримує статус столичного, а ще через рік ім'я видатного українського поета Тараса Григоровича Шевченка. Такі заходи посилили увагу з боку влади до Київського державного університету, де на викладацькі посади запрошувалися найкращі викладачі та партробітники із місцевих партійних органів. Більшість викладачів Київського державного університету, талановиті та неординарні особистості, які залишили помітний слід в історії Alma Mater не тільки як науковці, але і як «літописці», відмічаючи заслуги здібних студентів, згадуючи дорогих колег, яскраві події, побутові й наукові умови життя та праці.

Проблема висвітлення викладачами у спогадах діяльності Київського державного університету в сталінську та хрущовську добу не була проаналізована ще в жодній вітчизняній праці, хоча їхні спогади нині активно залучаються для написання історії Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Така сама ситуація склалася із спогадами студентів, які залишили чимало свідчень з життя Київського університету сталінської та хрущовської доби. Слід відзначити, що спогади сталінської доби є дуже цінним джерелом, адже архівних матеріалів майже не збереглося. Тому актуальним є аналіз спогадів викладацького і студентського складу та їхньої інформації за 1930 – 1960-ті рр., відтворення важливих та давно забутих історичних умов та обставин у яких вони працювали, відпочивали і просто жили. Також можливим стає порівняння умов діяльності Київського університету в сталінський та хрущовський періоди, яке б спиралося на свідчення очевидців тих подій.

У 1933 р. Київський державний університет відновили у складі шести факультетів: фізико-математичного, природничого, хімічного, географічного, філософсько-історичного та літературно-лінгвістичного [7, с. 4]. Г. Дрінфельд згадував: «Відродження для таких факультетів, як хімічний, фізичний і математичний, пройшло безболісно. Щодо математичного, то цей факультет не тільки відродив кращі традиції дореволюційного університету, а в певній мірі запозичив і досвід Московського університету. Для цього, між іншим, на нараду в Харкові (тодішній столиці) були запрошені окремі працівники Московського університету на чолі з відомим професором В. В. Голубевим» [4, с. 80]. Звичайно у 1950 – 1960-х рр. структура Київського державного університету змінилися – відкривалися нові кафедри та

створювалися нові факультети. У 1935 р. розпочав роботу юридичний факультет [8, арк. 24-26]. У 1937 р. було відкрито окремих факультет іноземних мов, який у 1939 р. перейменували на факультет західних мов і літератур Київського державного університету [3, арк. 154]. На фізико-математичному факультеті у 1939 р. засновано кафедри оптики та астрономії [3, арк. 49]. Як бачимо, Київський державний університет було відроджено, але комуністичні експерименти на тому не скінчилися, що знайшло відображення у спогадах викладачів та студентів. Найбільше спогадів залишають викладачі та студенти із історичного, філологічного і математичного відділів.

Всі віднайдені спогади викладачів та студентів за досліджуваний період можна поділити на автобіографії, мемуари, спогади про окремих осіб, бліц-спогади або «міні мемуари», тобто короткі спогади, що вміщувалися у газетний рядок, створені для газет або журналів. Також до них можна додати історичні інтерв'ю та усну історію, тобто записи усних спогадів.

Серед спогадів окремих осіб про викладачів Київського державного університету слід відзначити спогади про видатного математика М. Кравчука, залишені його учнями, студентами або слухачами лекцій [1, с. 20]. Серед таких осіб вчений-математик М. Хоменко, колишній студент Київського авіаційного інституту М. Железняк, поетеса В. Черняхівська, громадська діячка Н. Суровцова, колишній студент Київського університету П. Бондаренко, колишній студент Київського політехнічного інституту (далі – КПІ) В. Ревуцький. Учень М. Кравчука, також математик і викладач Київського університету О. Смогоржевський залишив спогади «Каміння з мозаїчного життя», відзначаючи велику допомогу вчителя молодим талантам. Переважно у їхніх спогадах відзначається приналежність, глибокий розум, красномовство, оригінальність викладання, любов до математики, добродіяльність М. Кравчука [1, с. 23]. Так, В. Ревуцький слухав лекції М. Кравчука у КПІ, куди приходили і студенти Київського університету, відзначаючи: «Вражала в лекції не тільки досконала українська мова викладача, але і його захопленість в тему, подану в ідеально чіткій формі, навіть з певними, до місця жартами» [1, с. 22]. Ревуцький згадує про дозвілля академіка М. Кравчука, який був «душею молоді» і на відпочинку залюбки грав у волейбол та шарики. П. Бондаренко згадував: «Лекції його – живі, дотепні. Формули на дошці не писав, а малював, як митець-кресляр. А мова його! – відшліфована, барвиста, з багатющою лексикою, справжня українська мова!» [1, с. 22-23]. М. Хоменко згадував: «На лекціях Кравчука бували і незнайомі мені люди, які як виявилось, були філологами, серед них і професори; вони хотіли вчитись у Кравчука майстерності читання лекцій добірною українською мовою, бо Кравчук володів нею і бездоганно, і віртуозно, прямо таки артистично, як і Зеров, вживаючи вичурні красиві звороти» [1, с. 20].

Залишилися приємні спогади близьких, учнів та студентів про знавця античної класики, українського поета і перекладача Миколу Костьовича Зерова. Серед них уже згадуваний М. Хоменко, дружина Софія Зерова, історики Н. Полонська-Василенко та О. Оглоблін [1, с. 22; 5, с. 83-252]. Викладач Київського університету О. Оглоблін згадував про своїх колег М. Зерова та П. П. Филиповича, які разом розпочинали наукову діяльність, одночасно отримавши звання професора у 1920-х рр. Автор спогадів відзначає, що пишучи їх не використовував жодних матеріалів, окрім власної пам'яті, адже перебував за кордоном, вже не маючи свого київського архіву. Перше враження О. Оглобліна про М. Зерова було не дуже добре, адже «зовнішність Миколи Костьовича, зокрема його трохи шепелявий голос та зіпсуті зуби, і ще більше його звичка багато і швидко говорити, і досить відчутне почуття своєї інтелектуальної вищості, якого він не міг приховати, мимоволі драгували нового співбесідника, що змушений був тільки слухати й слухати Зерова. Правда, розмова Миколи Костьовича

була завжди розумна, доречна і цікава, повна того енергії і шарму, які так чарували всіх, хто ближче знав Зерова. В кожному разі, Зерова треба було вміти слухати й, звичайно, треба було до нього звикнути» [5, с. 249]. Н. Полянська-Василенко також відзначає неелегантний вигляд М. Зерова: старе пальто, старий костюм, давно не модна краватка, фетрова шляпа [5, с. 186]. О. Оглоблин згадує також професорів Київського державного університету літературознавця Б. Якубського, істориків Б. Радзиковського, Г. Павлуцького, Л. Беркута [5, с. 248]. У 1931 р. відбувся суд над науковою діяльністю О. Оглоблина і він змушений був піти з посади професора Київського університету до 1938 р.: «Університет чи те, що від нього залишилося, став мені чимось чужим і неприємним. Навіть буваючи в тому будинкові щодня (як директор архіву, що там містився), я швиденько переходив довжелезні коридори, поспішаючи до свого архіву. А на початку 1934 року й цей зв'язок урвався. Відтоді я вже рідко зустрічався з М. К. Зеровим, який залишився в університеті, здебільшого лише обмінюючись з ним на вулиці дружнім вітанням, чув про нього від спільних знайомих, які працювали в університеті, або в Секції наукових робітників, чув і про «суд» над ним і зраду його учня Колесника (це було тоді звичайним явищем), про смерть сина, про звільнення з університету й виїзд Зерова до Москви» [5, с. 250]. Про П. Филиповича О. Оглоблин згадував, що в нього «було особливе відчуття історизму, і то українського. Взагалі у ближчому, інтимному товаристві Павло Петрович був дуже милий, веселий і дотепний, і з ним почувалося легше, ніж з Зеровим. З Филиповичем завжди приємно було бути чи то на веселій і шумній вечірці, за келихом доброго вина, чи то на прогулянці десь на Дніпрі або на Десенці. Там він був «свій хлопець» (вираз, якого він часто вживав)» [5, с. 251].

Про 1930 – 1940-ві рр. та діяльність Київського державного університету того періоду залишив спогади доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії СРСР і УРСР (1963 – 1986) Чернівецького держуніверситету (нині Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича) І. Гриценко [6]. У 1937 р. він став студентом історичного факультету Київського державного університету. Згадує про будівництво корпусів на вулиці Володимирській, кількість, соціальне становище та національний склад студентів [2, с. 140-142]. І. Гриценко відзначає, що «аудиторії завжди були вщерсть заповненими», бо студентів притягувала не тільки майстерність викладачів, а й лекційний фактаж [2, с. 143]. Він описує розклад та зміст навчання на історичному факультеті, дає характеристику досвідчених викладачів, зокрема К. Штепи, який один «упродовж чотирьох семестрів читав нам курси історії докласового суспільства, історії стародавнього Сходу, історії Греції і Риму та частину курсу історії середніх віків... Костянтин Васильович викладав матеріал вільно, майже не звертаючись до конспекту. Привертала увагу його бездоганна українська мова. Взагалі на історичному факультеті, за поодинокими виключеннями, навчання велось українською мовою» [2, с. 145, 146]. Ще студентом І. Гриценко довідався про чистки «ворогів народу» серед викладачів Київського державного університету. Згадує про А. О. Введенського, який читав лекції з історії СРСР, викладачку з історії мистецтва Шульженко, викладача латини Ліхтенфельда та багатьох молодих та досвідчених викладачів [2, с. 147-152]. І. Гриценко стверджує, що студенти «мали досить часу для самостійної роботи над історичними джерелами і літературою, для громадської діяльності, задоволення культурних потреб, заняття спортом» [2, с. 153]. Розповідає про бібліотеки та історичний кабінет Київського університету, а також інші бібліотеки, які відвідували студенти. В академічну бібліотеку проникали і студенти першого та другого курсів: «У своїх студентських квитках (а це були далеко не поодинокі випадки), вони виправляли «студент I курсу» чи «студенти II курсу» – на «студенти III

курсу» і цього було досить, оскільки студентський квиток являвся одним із документів, на підставі якого на контрольному вході пропускали читачів до бібліотеки» [2, с. 154]. І. Гриценко висвітлює студентський рівень підготовки до екзаменів, їхню організацію та ступінь вимогливості викладачів. Також висвітлює наукове життя історичного факультету, матеріальне становище студентів, їхні пошуки поза університетської роботи, адже «З вересня 1939 р. в навчанні і матеріальному побуті студентів сталися різкі зміни, їх викликала урядова постанова, якою встановлювалася плата за навчання у ВУЗах і радикально мінявся існуючий порядок призначення стипендії. Право на її одержання надавалося лише тим студентам, у залікових книжках яких за підсумками екзаменаційної сесії значилося 75 % відмінних і 25 % добрих оцінок. Якщо, приміром, на сесію виносило чотири екзамени, то на стипендію міг розраховувати лише той, хто три з них складав на «відмінно» і один – на «добре» [2, с. 159]. І. Гриценко відзначає, що гуртожитки були хоч і незручними у побутовому плані, та все ж дозволяли без проблем добиратися до університету. Гуртожитки 1930-х рр. були розкидані по всьому Києву: по вул. Басейній, Тарасівській, Червоноармійській, на розі вулиць Л. Толстого та Володимирської, Новопавлівській, Повітрофлотському шосе, Жертв Революції, у Солом'янському районі. У гуртожитках проживали різні студенти, з різних факультетів але однакових курсів, але все одно на всіх їх не вистачало, тому багато студентів орендувало у киян «кутки», за які університет сплачував по 70 крб. і за його рахунок змінювалася постіль [2, с. 160, 163]. І. Гриценко висвітлює діяльність партійної, комсомольської та профспілкової організацій в часи репресій, культурне та спортивне життя студентства. Розповідає про початок війни і студентство Київського державного університету, його евакуацію та воєнні проблеми.

Відрізняються багато у чому від спогадів І. Гриценка спогади-есе студента історичного відділу Київського державного університету майбутнього письменника і поета Валерія Шевчука. Вони висвітлюють атмосферу життя київських студентів кінця 1950-х – початку 1960-х рр. та містять листи його дівчини, яка навчалася тоді на історико-філософському факультеті, та брата. Автор спогадів відзначає, що юність пройшла і його тодішні вчинки сприймаються безсторонньо та віддалено, а тому він вибрав «есеїстичну форму повісткування, тобто документального роману» [9, с. 31]. Документи, на думку автора, корегують властиву кожній людині суб'єктивність. Разом із тим автор багато аналізує власних літературних праць, приводить уривки з віршів, яких колись писав чимало. У спогадах використовує автобіографії, листи до брата, до друзів та колег. Також використовує студентські записки та фотографії студентських років.

Валерій Шевчук родом із Житомира у 1957 – 1958 рр. листувався з тодішньою дівчиною, імені якої у спогадах не називає. Звертався до неї «Моя людина з Києва». Саме листи від неї лягли в основу другого розділу есе, які є документальним свідченням із життя студентства того періоду. У 1957 р. його тодішня дівчина-медалістка після закінчення школи поступила в Київський державний університет. В. Шевчук кілька разів приїжджав із Житомира провідати її до Києва, а через кілька років і сам поступив до університету. Перше його відчуття, коли він очікував дівчину, а «юрба потоками вливалася у важкі двері Червоного корпусу», непереборне бажання вступити до університету, «зздрих не комусь із них зокрема, а їхній можливості тут навчатися» [9, с. 26]. Важливим є те, як дівчина умовляє хлопця вступити до університету, розкриваючи йому принади цього кроку. Уже тоді отримання вищої освіти розглядалося як важливий крок у житті та кар'єрі молоді людини. Як писала дівчина, «спираючись на знання, ти більш твердо будеш відчувати під собою ґрунт» [9, с. 32]. Через великий конкурс при вступі, багато хто сумнівався у власних

силах, до того ж свідомих українців гнітила «німа покірність перед сильними світу сього, байдужість до національної долі» [9, с. 32].

В. Шевчук розповідає у спогадах про придушення вільнодумства. Як видно з листів дівчини, воно не заохочувалося й у хрущовську добу «лібералізації» і «відлиги». У 1960-х рр. людина з твердим розумом і критичними поглядами ставала «лишньою», а хрущовська доба вимагала інших, гнучких поглядів. Незважаючи на це, дівчина переконувала, що потрібні знання можна здобути навіть у затиснутих у лещатах ідеології та догм університетах. Навіть більше – «критично підійти до вивчення встановлених догм» аби «побачити істину». В. Шевчук вважав, що критичне мислення для тих часів було притаманне більше хлопцям, які навчалися в університеті, дівчата ж були «надзвичайно наївні». Якщо хлопці могли «збуритися» від «буттєвості людини» тих часів, то дівчата зазвичай «приспособувалися до цього» [9, с. 33].

У спогадах В. Шевчука висвітлюється організація щодо вступу до університету в 1960-х рр., що передбачало співбесіду з деканом та вступні іспити з російської мови та літератури, іноземної мови, української мови та літератури та історії. Вступників було багато, навіть серед медалістів був чималий конкурс. Проте із стажем роботи приймали до університету навіть з трійками, тому нерідко довідки про стаж підробляли. Декан філософського відділу підкреслював, що всі студенти мають закінчити університет з партквитком, адже філософи – пропагандисти ідей [9, с. 28-42].

Автор спогадів 1960-х рр. про Київський державний університет описує традиційний поділ студентів на київських та приїжджих, україномовних та російськомовних. Однак, на думку В. Шевчука, згодом курс поділився на кілька груп: «сіру масу», без інтелектуальних запитів, які старанно вчилися в межах заданої програми і особливих знань не здобули; «активних студентів», які прагли кар'єрного росту тому й вчилися краще; «здібних», які легко долали науку, але особливих знань здобути не прагли; «інтелектуали» – невелика група, свідомих студентів, які багато читали та швидко розвивалися. «Інтелектуали» мали «тонкі, вишукані почуття, приправлені прекрасним смутком, тобто відчуження світу в теплому мінорі, який поклав за основу в свою естетику літературний імпресіонізм», «високі розмисли про світ та людину». За В. Шевчуком, ще однією рисою «сірої маси» є те, що вона не любить сумного, складає веселі юрми, вимагає веселих видовищ, розваг, «засуджує сумне й мудре». Серед україномовних переважали вихідці з сіл, а кияни та вихідці з Донбасу – російськомовні. Серед студентів окрему групу становили спортсмени високого класу, які більше проводили часу на тренуваннях та змаганнях, ніж навчалися. Так, разом із В. Шевчуком на першому курсі навчалася Г. Егільська – майстер спорту із волейболу, «на лекціях була рідко, але університет скінчила» [9, с. 63, 68].

В. Шевчук висвітлює статевий склад студентів, відзначаючи, що на філософському відділі навчалися самі хлопці, а дівчат було мало. Далі висвітлює розклад студентської роботи: тривалість та кількість пар, фізичне виховання в університеті, роботу в читальних залах, предмети, що їх вивчали на різних курсах. Так, на першому курсі філософського відділу вивчали математику, аби на старших курсах без проблем вивчати атомну фізику [9, с. 28, 33]. Відзначає автор спогадів і проведення різних зборів щодо організаційних питань, гуртків, дискусій старшокласників, на яких завідувачі кафедр радили «бути присутніми». Систематично відбувалися політичні засідання, ввели 10 годин на вивчення матеріалів сесії (докладу Хрущова), з них 6 годин лекцій і 4 семінари [9, с. 30, 31, 42].

Найцікавішими є спогади про викладачів та їхню професійність, адже у документах 1930-х рр. часто нарікали на її відсутність. У 1960-х рр., як свідчить В.

Шевчук викладання велося українською мовою, але викладачі продовжували вживали багато русизмів. Деякі предмети читалися російською мовою, як-то політекономія на філософському відділенні. В. Шевчук відзначає, що викладачі у Київському державному університеті були різні – «цікаві, нецікаві і так собі». Дехто читав лекції монотонно із поживклих сторінок, про такого нерідко казали: «щороку повторює їх слово в слово, колись давно написавши, – ті лекції були мертві» [9, с. 30, 83].

Так, М. Марченко, професор та викладач історії Київської держави залишив позитивне враження у В. Шевчука: «Обережний у висновках, він проте вмів подавати об'єктивне і ґрунтовне знання» [9, с. 86, 87]. Професор Славін на історичному відділі читав археологію російською мовою читав «натхненно, заливисто, без жодного папірчика – предмета знав чудово», «це був великий знавець конкретного матеріалу, але синтетик слабкий» [9, с. 83]. Серед інших небуденних викладачів згадує завідувача кафедрою історії України В. Дьяченка, істориків-архівістів А. Введенського та В. Стрельського. В. Шевчук відзначає, що більшість викладачів були «функціонерами», які мало передавали «мислячої енергії» [9, с. 89].

Висвітлюючи багате культурне життя студентства Києва, В. Шевчук відзначає певну матеріальну скруту. Студентам були доступні театри, вечори, концерти, кіно, виставки, музеї, якщо рідні або родичі підтримували матеріально, забезпечуючи провізією з села. Студенти їздили на різні екскурсії по всьому СРСР. Описуючи студентське літо, В. Шевчук згадує про обов'язкові сільгоспроботи в колгоспах та практику. Відзначає автор спогадів і про розміри стипендії та додаткові підробітки студентів викладачами, сторожами, патрульними [9, с. 34-95].

Окремо В. Шевчук згадує про життя студентів у гуртожитках. У 1950-х рр. гуртожитків у Києві не виділяли, а студентів направляли у Боярку, за 10 км або навіть за 25 км від Києва. Поселити одразу студентів-першокурсників не було змоги і вони мусили ночувати день просто неба, чекаючи відповідних паперів на поселення. Та студенти змирилися і пристосувалися. Для того аби добратися від гуртожитку у Боярці до Київського державного університету треба було вставати о 5.45 ранку, за 30 хвилин збиратися щоб їхати на електричці до вокзалу, звідти добігти «щодоуху до тролейбуса» аби о 7.47 зайти до аудиторії. У Боярці жило понад 200 студентів Київського державного університету. Система поселення була своєрідна – університет наймав у домовласників кімнати, куди ставили стільки ліжок, скільки могло влізти. Частина коштів за житло сплачував університет, а частину студенти. Деякі гуртожитки розміщувалися у старих дерев'яних будинках. Комусь щастило і студенти опинялися в просторих кімнатах, проте вони швидко заповнювалися і вже на початок навчання між ліжками були щілини замість проходів. До того ж бідна обстановка гуртожитків, а також антисанітарія – бігали миші, яких було багато. У 1958 р. гуртожитки перевели на вулицю Ломоносова що біля Сільгоспвиставки у Києві, але до університету треба було добиратися 40 хвилин на тролейбусі, та все ж це було значно зручніше ще й через кращі побутові умови. У кімнаті мешкало по четверо студентів, тоді як у Боярці більше 10 [9, с. 28-56].

Отже, спогади викладачів та студентів Київського державного університету хрущовської та сталінської доби різноманітні за формою написання і подання інформації. Вони висвітлюють цікаві, а інколи унікальні факти з історії університетського життя дуже важкого періоду для вітчизняної освіти. Переважно спогади залишили викладачі математичного та філологічного факультетів Київського державного університету. На перспективу слід відзначити потребу збирання та фіксації спогадів людей, які знали викладачів або самі були студентами Київського державного університету. Адже час минає і цінні спогади можуть бути втраченими.

У 1930 – 1960-ті рр. студентам Київського державного університету давалися в знаки перевтома від надмірних учбових навантажень, від ламання романтичного бачення світу та людей. Гнітючий настрій був і серед викладачів, які потерпали від постійного тиску ідеології, жорсткої цензури та репресій. Перегортаючи сторінки спогадів, розумієш, що у тоталітарному суспільстві людям жилося нелегко, а розумним і поготив, оскільки їх насамперед змушували сприймати зайві радянські догмати. Для студентів університет ставав порятунком від трирічної солдатчини або одруження та сім'ї, проте в університеті студенти потрапляли під сильний прес ідеології.

Список використаної літератури

1. Вірченко Н. Велет української математики / Н. Вірченко. – К. : Задруга, 2007.
2. Гриценко І. А. Нехворощани (Життя і долі селян Надроснянського краю в XIX-XX ст.). – Чернівці : Золоті литаври, 2004. Матеріали люб'язно надані доктором історичних наук, професором, завідувачем кафедри української історії та етнополітики Київського національного університету імені Тараса Шевченка Анатолієм Петровичем Коцуром, колишнім учнем (вихованцем) професора І.А. Гриценка.
3. ДАК. – Ф. Р-1246. – Оп. 2. – Спр. 5.
4. Дрінфельд Г. І. Вища математична освіта у Києві в роках 1927 – 1941 / Г. І. Дрінфельд // У світі математики. – 1998. - Т. 4. – Вип. 2.
5. Київські неокласики / упоряд. В. Агеєва. – К. : Факт, 2003. - (Серія – «Українські мемуари»).
6. Коцур А. П. Кілька штрихів до портрета вченого (До 90-річчя від дня народження доктора історичних наук, професора Івана Антоновича Гриценка) / А. Коцур, Г. Коцур // Часопис української історії. – 2011. – Вип. 19.
7. Про організацію на Україні державних університетів : Постанова РНК УСРР від 10 березня 1933 р. // Збірник законів і розпоряджень Робітничо-Селянського Уряду України. – 1933. – № 15 (5 квітня). – Арт. 173.
8. ЦДАГО. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6868.
9. Шевчук В. На березі часу. Мій Київ. Входи́ни : повість-есе / В. Шевчук. – К. : Темпора, 2002.

Стаття надійшла до редакції 03.05.2015 р.

M. Kazmyrchuk

KYIV STATE UNIVERSITY IN THE MEMORIES OF TEACHERS AND STUDENTS (1930 – 1960)

In the early 30th years of the XXth century there has been become apparent a malignancy of reforming by the Soviet authorities of the universities into the Institutes of Public Education, which were unable to provide a proper training of the qualified specialists. Experiments in the field of higher education were suspended and there in the USSR one has returned to the system of traditional universities. In 1933 the Kyiv University was restored too, and a year later in has become a status of a Metropolitan, and a year later it has got a name of a famous Ukrainian poet Taras Hryhorovych Shevchenko. Such measures must have increased attention from the authorities to the Kyiv State University where to the teaching positions were invited the best teachers and party officers from the local party organs. Most of the teachers of the Kyiv State University, while being talented and creative individuals, which left a noticeable mark in the history of Alma Mater not only as scientists, however as also «chroniclers», while noting merits of talented students, remembering dear colleagues, bright events, domestic and scientific conditions of life and work.

The problems of elucidation by the teachers in the memories of activity of the Kyiv State University in the Stalin and Khrushchov's day has not been analyzed yet in no domestic work, although their memories are now being today actively involved for writing of a history of the

Taras Shevchenko National University of Kyiv. Such similar situation must have formed from the memories of the students, who must have left considerable evidences in the life of the Kyiv University of the Stalin and Khrushchov's era. There it should be noted, that the memories of the Stalin's era are a very valuable source, because the archives materials must have almost not preserved. That is why as an actual one is the analysis of memories of the teaching and students staff and their information for 1930 – 1960 years, a reproduction of the important and long-forgotten historical conditions and circumstances in which they had been working relaxing and just living. There also as possible is becoming a comparison of an activity of the Kyiv University within the Stalin and Khrushchov's period, whatever it would based on the evidences of witnesses of those events.

All founded memories of the teachers and students over a research period one can divide into autobiographies, memories, and reminiscences about separate individuals, blitz-memories or «mini-memories», i. e. short memories that must have placed in a newspaper line, being created for newspapers or magazines. One can also add to them historical interviews and oral history, namely records of the oral memories.

Among the memories of some individuals about teachers of the Kyiv State University it should be noted memories about a brilliant mathematician M. Kravchuk, having left by his pupils, students or listeners of lectures. There must have remained pleasant memories of the close relatives, pupils and students about the ancient classics scholar, Ukrainian poet and translator M. Zerov. About 1930 – 1940 years as well activity of the Kyiv State University of that period must have left Doctor of Historical Sciences, Professor of the Chernivtsy State University I. Hrytsenko. Memories of the teachers and students of the Kyiv State University of Khrushchov and Stalin's era are various in form of writing and presentation of information. They cover interesting and sometimes unique facts from the history of the University's life of the very difficult period for national education. Mostly must have left their memories the teachers of the mathematical and philological faculties of the Kyiv State University. In perspective it should be noted the need for collection and recordings the memories of peoples, who did know the teachers or themselves were students of the Kyiv State University. Because the time is passing and precious memories could be lost.

Within years of 1930 – 1960 to the students of the Kyiv State University were given in signs of exhaustion from excessive training loads, from breaking of a romantic vision of the world and people. A depressing mode was there also among the teachers, who were suffering from a constant pressure of ideology, of rigid censorship and repression. While turning pages of memories, you do understand, that there in a totalitarian society the people did live hard and the clever ones even more so, since they primarily were forced to accept extra Soviet dogmas. The University has become for the students as salvation of the three-year military service or marriage and family, however there at the University the students were falling under a strong press of ideology.

Key words: *Kyiv State University, professors, students and memories.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Романцов В.М., д.і.н., проф.; Задунайський В.В., д.і.н., проф.*